

Cyngor Sir Ynys Môn	
Cyfarfod:	Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd
Dyddiad:	30 Gorffennaf 2020
Teitl yr adroddiad:	Adolygiad y Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru o drefniadau etholiadol Cyngor Sir Ynys Môn
Adroddiad gan:	Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd
Pwrpas yr adroddiad:	Ystyried cynigion drafft y Comisiwn a gwneud argymhellion i'r Cyngor Sir.

1.0 Cefndir

1.1 Mae'n ofynnol i Gomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru gynnal adolygiadau cyfnodol o drefniadau etholiadol prif ardaloedd Cymru. Mae'r Comisiwn bellach yn gwahodd sylwadau rhanddeiliaid ar drefniadau etholiadol Cyngor Sir Ynys Môn. Y bwriad yw cyflwyno newidiadau erbyn etholiadau 2022. Ar 25 Medi 2019, fe dderbyniodd y Pwyllgor argymhellion cychwynnol a baratowyd fel rhan o'r adolygiad. Derbyniwyd y rhain gan y Cyngor ar 7 Hydref 2019 gan argymhell model yn seiliedig ar 14 ward a 35 aelod

2.0 Datblygu cynigion cychwynnol

2.1 Mae'r Comisiwn Ffiniau wedi paratoi cynigion a gofynnir am sylwadau erbyn y 14eg o Fedi 2020, gan gynnwys enwau wardiau. Ceir copi o'r adroddiad yn y linc isod:

<https://cfdl.llyw.cymru/adolygiadau/06-20/cynigion-drafft-ynys-mon>

2.2 Mae'r Comisiwn yn argymhell Cyngor o 35 aelod a 14 ward. Nid yw'r Comisiwn yn argymhell newidiadau i 6 ward etholiadol. Mae hyn yn arwain at gyfartaledd sirol arfaethedig o 1,461 etholwr fesul aelod. Mae pob un o'r argymhellion a wnaed gan y Cyngor ym mis Hydref 2019 wedi'u derbyn gan y Comisiwn fel rhan o'u cynigion – gosodir allan y manylion yn y crynodeb yn Atodiad 1.

2.3 Mae'r panel trawsbleidiol wedi cyfarfod er mwyn ystyried cynigion y Comisiwn ac wedi derbyn yr holl argymhellion. Hefyd, mae'r Arweinyddion Grŵp wedi cymeradwyo'r cynigion hyn.

3.0 Argymhellion

Gofynnir i'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd:

- 3.1 ystyried sylwadau y Panel (Atodiad 1).
- 3.2 yn amodol ar unrhyw sylwadau pellach, argymhell i'r Cyngor Sir bod y cynigion yn cael eu derbyn.

Huw Jones
Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd
14 Gorffennaf 2020

Arolwg o drefniadau etholiadol Cyngor Sir Ynys Môn – Cynigion drafft Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru (Mehefin 2020)

1 – Aethwy		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
Dim newid i'r trefniant presennol.	Dim newid.	Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.

2 – Bro Aberffraw		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
Dim newid i'r trefniant presennol.	Dim newid.	Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.

3 – Bro Rhosyr		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
Argymhellir y dylai cymuned Llangristiolus, sy'n ffinio â ward Cefni (Llangefni) sydd ar hyn o bryd yn rhan o ward Canolbarth Môn symud o ward Bro Rhosyr er mwyn creu ward newydd efo ward Cefni. Mae yna gysylltiadau cludiant cyhoeddus gyda Llangefni a chysylltiadau cymunedol agos gyda'r dref. Hefyd, mae'r ardal yma'n rhan o ddalgyrch Ysgol Gyfun Llangefni a chysylltiadau agos â chyfleusterau cymunedol. Byddai'r newid hwn o fewn	Mae'r Comisiwn yn cynnig cyfuno'r ardaloedd fel y'u cynigiwyd gan Gyngor Sir Ynys Môn mewn perthynas â ward etholiadol arfaethedig Braint sy'n creu ward etholiadol â 2,707 oetholwyr (3,040 o etholwyr rhagamcanol) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd , yn arwain at lefel amrywiant sydd 7% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig.	Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.

3 – Bro Rhosyr		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
<p>Bro Rhosyr yn golygu ward 2 aelod o 2,712 – 1 cynghorydd i 1,356.</p> <p>Enw: newid enw Bro Rhosyr i Braint er mwyn adlewyrchu nodweddion daearyddol lleol.</p>	<p>Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol Braint i'r ward etholiadol arfaethedig. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Mae'r Comisiwn yn croesawu unrhyw awgrymiadau ar gyfer enwau amgen.</p>	

4 – Caergybi		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
<p>Creu ward newydd o 2 aelod drwy gyfuno wardiau Parc a'r Mynydd a Porthyfelin. Nifer etholwyr- 2,515. 1 cynghorydd i 1,257.</p> <p>Enw: Parc a'r Mynydd.</p>	<p>Mae'r Comisiwn yn cynnig bod wardiau Parc a'r Mynydd a Phorthyfelin yn Nhref Caergybi yn ffurfio ward etholiadol â 2,499 o etholwyr (2,771 o etholwyr rhagamcanol) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 14% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig</p> <p>Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol Parc a'r Mynydd i'r ward etholiadol arfaethedig. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Mae'r Comisiwn yn croesawu unrhyw awgrymiadau ar gyfer enwau amgen.</p>	<p>Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.</p>

4 – Caergybi		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
<p>Cyfuno'r wardiau canlynol er mwyn creu ward newydd efo 2 aelod - y Dref, Morawelon a Ffordd Llundain. Nifer etholwyr – 2,799. 1 cynghorydd i 1,399.</p> <p>Enw: Tref Cybi.</p>	<p>Mae'r Comisiwn, o ganlyniad, yn cynnig bod wardiau Ffordd Llundain Road, Morawelon a'r Dref yn Nhref Caergybi yn ffurfio ward etholiadol â 2,751 o etholwyr (3,292 o etholwyr rhagamcanol) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 6% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig.</p> <p>Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol Tref Cybi i'r ward etholiadol arfaethedig.</p> <p>Ystyriodd Comisiynydd y Gymraeg yr enw ac awgrymodd ddefnyddio 'Cybi', 'Tref Caergybi' neu 'Caergybi' fel enw'r ward arfaethedig. Cynghoront y gallai'r enw arfaethedig Tref Cybi roi'r argraff anghywir mai 'Cybi' yw enw'r dref, yn hytrach na Chaergybi. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cynnig 'Cybi' fel enw'r ward etholiadol, gan fod hyn yn dilyn yr un patrwm â ward etholiadol arfaethedig 'Cefni'. Mae'r Comisiwn yn croesawu unrhyw awgrymiadau ar gyfer enwau amgen. Noda'r Comisiwn fod ward etholiadol bresennol Ynys Gybi yn defnyddio'r ffurf 'Cybi' hefyd, ac mae ward</p>	<p>Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.</p>

4 – Caergybi		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
	arfaethedig Cefni hefyd yn defnyddio'r un patrymau enwi. Mae'r Comisiwn yn fodlon ag argymhelliad y Cyngor, sef Tref Cybi.	

5 – Canolbarth Môn		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
<p>Creu ward newydd 2 aelod - cymunedau Trewalchmai, Bryngwran a Llanfaelog (ar hyn o bryd yn rhan o ward Llifon). Nifer etholwyr- 2,558. 1 cynghorydd i 1,279. Mae'r ward newydd hon yn nalgylch Ysgol Uwchradd Bodedern.</p> <p>Enw: Crigyll.</p>	<p>Mae'r Comisiwn hefyd yn cynnig cyfuno'r ardaloedd fel y'u cynigiwyd gan Gyngor Sir Ynys Môn mewn perthynas â ward etholiadol arfaethedig Crigyll sy'n creu ward etholiadol â 2,571 o etholwyr (2,807 o etholwyr rhagamcanol) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel amrywiant sydd 12% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig.</p> <p>Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol Crigyll i'r ward etholiadol arfaethedig. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Mae'r Comisiwn yn croesawu unrhyw awgrymiadau ar gyfer enwau amgen.</p>	<p>Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.</p>

5 – Canolbarth Môn		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
<p>Creu ward newydd 2 aelod drwy gyfuno ward Cefni o gymuned Llangefni gyda chymuned Llangristiolus (yn Bro Rhosyr ar hyn o bryd), oherwydd cysylltiadau cymunedol agos a chyswllt cymunedol amlwg gyda Llangefni - ysgol uwchradd. Nifer etholwyr 2,398. 1 aelod i 1,199.</p> <p>Enw: Cefni.</p>	<p>Mae'r Comisiwn hefyd yn cynnig cyfuno'r ardaloedd fel y'u cynigiwyd gan Gyngor Sir Ynys Môn mewn perthynas â ward etholiadol arfaethedig Cefni sy'n creu ward etholiadol â 2,298 o etholwyr (2,413 o etholwyr rhagamcanol) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel amrywiant sydd 21% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig.</p> <p>Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol Cefni i'r ward etholiadol arfaethedig. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Mae'r Comisiwn yn croesawu unrhyw awgrymiadau ar gyfer enwau amgen.</p>	<p>Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.</p>
<p>Ar sail data etholwyr 2019, byddai'r model yma'n creu ward 3 aelod o 3,889 ar gyfer Canolbarth Môn. 1 cynghorydd i 1,296.</p> <p>Enw: Canolbarth Môn.</p>	<p>Mae'r Comisiwn, o ganlyniad, yn cynnig cyfuno'r ardaloedd fel y'u cynigiwyd gan Gyngor Sir Ynys Môn mewn perthynas â ward etholiadol arfaethedig Canolbarth Môn sy'n creu ward etholiadol â 3,897 o etholwyr (4,259 o etholwyr rhagamcanol) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan dri chynghorydd, yn arwain at lefel amrywiant sydd 11% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig.</p>	<p>Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.</p>

5 – Canolbarth Môn		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
	Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol Canolbarth Môn i'r ward etholiadol arfaethedig. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Mae'r Comisiwn yn croesawu unrhyw awgrymiadau ar gyfer enwau amgen.	

6 – Llifon		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
Creu ward newydd 2 aelod - cymunedau Trewalchmai, Bryngwran (ar hyn o bryd yng Nghanolbarth Môn) a Llanfaelog. Nifer etholwyr- 2,558. 1 cynghorydd i 1,279. Mae'r ward newydd hon yn nalgylch Ysgol Uwchradd Bodedern. Mae cysylltiadau cymunedol rhwng y ward arfaethedig newydd hon a thrafnidiaeth gyhoeddus.	Gweler tabl 5 – Canolbarth Môn (Crigyll).	Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.
Enw: Crigyll.		
Creu ward 2 aelod newydd o gymunedau Caergeiliog, Y Fali a Bodedern (ward Talybolion). Mae'r ward newydd yma o fewn dalgylch Ysgol Uwchradd Bodedern ac mae yma gysylltiadau cymunedol lleol, gan gynnwys gofal sylfaenol. Byddai hyn	Mae'r Comisiwn hefyd yn cynnig cyfuno'r ardaloedd fel y'u cynigiwyd gan Gyngor Sir Ynys Môn mewn perthynas â ward etholiadol arfaethedig Bro'r Llynnoedd sy'n creu ward etholiadol â 3,594 o etholwyr (3,927 o etholwyr rhagamcanol)	Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.

6 – Llifon		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
<p>yn creu etholaeth gyda 3,634 etholwyr. 1 cynghorydd i 1,817.</p> <p>Enw – Bro'r Llynnoedd.</p>	<p>a fyddai, pe byddai'n cael eichynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel amrywiant sydd 23% uwchlaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig.</p> <p>Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol Bro'r Llynnoedd i'r ward etholiadol arfaethedig. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Mae'r Comisiwn yn croesawu unrhyw awgrymiadau ar gyfer enwau amgen.</p>	

7 – Lligwy		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
Dim newid i'r trefniant presennol.	Dim newid.	Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.

8 – Seiriol		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
Dim newid i'r trefniant presennol.	Dim newid.	Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.

9 – Talybolion		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
<p>Mae hon yn ardal ddaearyddol helaeth, gan gynnwys 7 o gynghorau cymuned. Argymhellir symud cymuned Bodedern o'r ward yma er mwyn creu ward newydd gyda chymunedau Y Fali a Llanfair-yn-neubwll (gweler y cynigion ar gyfer Llifon uchod). Mae'r ward newydd hon o fewn dalgylch Ysgol Uwchradd Bodedern ac mae yma cysylltiadau cymunedol lleol, gan gynnwys gofal sylfaenol.</p> <p>Byddai hyn yn golygu etholaeth o 3,869 ar gyfer Talybolion, wedi'i gwasanaethu gan 3 Chynghorydd. 1 cynghorydd i 1,289.</p>	<p>Mae'r Comisiwn, o ganlyniad, yn cynnig bod gweddill ward etholiadol Talybolion yn ffurfioward etholiadol â 3,834 o etholwyr (4,161 o etholwyr rhagamcanol) a fyddai, pe byddai'n caelei chynrychioli gan dri chynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 13% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig.</p> <p>Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol Talybolion i'r ward etholiadol arfaethedig. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Mae'r Comisiwn yn croesawu unrhyw awgrymiadau ar gyfer enwau amgen.</p>	<p>Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.</p>

10 – Twrcelyn		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
<p>Dim newid i'r trefniant presennol.</p>	<p>Dim newid.</p>	<p>Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.</p>

11 – Ynys Gybi		
Argymhellion y Cyngor – Hydref 2019	Cynigion drafft y Comisiwn – Mehefin 2020	Sylwadau Panel traws-bleidiol y Cyngor - 30 Mehefin 2020
Dim newid i'r trefniant presennol.	Dim newid.	Mae'r Panel yn cytuno gyda chynigion drafft y Comisiwn.

Enwau Wardiau Etholiadol.

Mae'r Comisiwn wedi nodi y byddai'n croesawu safbwyntiau ar yr holl enwau arfaethedig (gan gynnwys y rhai sydd heb eu newid) a bydd unrhyw enwau amgen a awgrymir yn cael eu hystyried.